

۱۲۵۶۵۱۶

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سرپناه انتقالی پس از سانحه

تألیف:

مهندس سارا قنبرزاده قمی

(مدرس دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن)

دکتر سیدعباس یزدانفر

(استادیار دانشگاه علم و صنعت ایران)

دکتر علیرضا تقدیری

(استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن و مدرس دانشگاه علم و صنعت ایران)

سرشناسه	:	قنبرزاده قمی، سارا، ۱۳۶۵ -
عنوان و نام پدیدآور	:	سرپناه انتقالی پس از سانحه / تألیف سارا قنبرزاده قمی، سیدعباس یزدانفر، علیرضا تقدیری.
مشخصات نشر	:	تهران : سیمای دانش: آذر، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	:	۱۸۶ ص.: مصور (بخشی رنگی)، جدول، نمودار؛ ۲۱×۲۱ س.م.
شابک	:	978-600-120-219-3
وضعیت فهرست نویسی	:	فیبا
موضوع	:	مدیریت بحران
موضوع	:	اسکان اضطراری
موضوع	:	مدیریت بحران — برنامه ریزی
موضوع	:	فرماندهی سوانح
شناسه افزوده	:	یزدانفر، سید عباس، ۱۳۲۵ -
شناسه افزوده	:	تقدیری، علیرضا، ۱۳۵۹ -
رده بندی کنگره	:	۱۳۹۴۹HD س۴ق۹ /
رده بندی دیویی	:	۶۵۸/۳۰۵۶
شماره کتابشناسی ملی	:	۳۹۱۱۱۹۱

سرپناه انتقالی پس از سانحه

تألیف:	مهندس سارا قنبرزاده قمی - دکتر سیدعباس یزدانفر - دکتر علیرضا تقدیری
ناشر:	انتشارات سیمای دانش
ناشر همکار:	انتشارات آذر
نوبت چاپ:	اول/ ۱۳۹۴
تیراژ:	۱۰۰۰ نسخه
چاپ صحافی:	موسسه مهراد
لیتوگرافی:	ندا
چاپخانه:	فرشیوه
صحافی:	یکتافر
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۱۲۰-۲۱۹-۳
قیمت:	۱۵۰۰۰۰ ریال

کلیه حقوق این اثر برای انتشارات سیمای دانش محفوظ است.

انتشارات سیمای دانش: خیابان انقلاب - ابتدای خیابان ۱۲ فروردین

پلاک ۳۱۸ - تلفن: ۶۶۴۶۴۷۷۹

فروشگاه سیمای دانش: ۶۶۴۶۰۵۴۵

انتشارات آذر: ۶۶۴۶۵۸۳۰

کتابفروشی عصر دانش: ۶۶۴۹۳۷۰۱

کتابفروشی پرهام: ۶۶۴۶۸۲۳۵

صفحه	عنوان
۱	(۱) مقدمه
۴	(۲) بحران و مدیریت آن
۵	۱-۲) تعریف بحران
۶	۲-۲) طبقه‌بندی انواع بحران
۸	۳-۲) مدیریت بحران
۲۱	۴-۲) نتیجه‌گیری
۲۲	(۳) اسکان پس از سانحه
۲۳	۱-۳) مفاهیم کلیدی
۲۶	۲-۳) انواع شیوه‌های اسکان پس از سانحه در مراحل مختلف امداد رسانی
۳۳	۳-۳) اهمیت و ضرورت اسکان انتقالی
۳۶	۴-۳) روند تاریخی اسکان انتقالی
۳۸	۵-۳) ویژگی اساسی اسکان انتقالی
۳۹	۶-۳) ده اصل اساسی اسکان انتقالی
۴۷	۷-۳) انواع سرپناه انتقالی
۵۷	۸-۳) تحلیل سوات سرپناه انتقالی
۵۹	۹-۳) روند تصمیم‌گیری مناسب بودن استفاده از رویکرد اسکان انتقالی
۶۳	۱۰-۳) نکات اساسی در طراحی سرپناه انتقالی
۸۷	۱۱-۳) نکات اساسی در طراحی اردوگاهی یا سرپناه انتقالی
۱۰۰	۱۲-۳) سایر شیوه‌های حمایت و پشتیبانی از اسکان جمعیت‌های آسیب‌دیده پس از سانحه
۱۰۶	۱۳-۳) نتیجه‌گیری

۱۰۹	۴) تجربیات اسکان انتقالی
۱۱۰	۴-۱) تجربیات اسکان پس از سانحه در ایران
۱۱۸	۴-۲) تجربیات اسکان انتقالی پس از سانحه در سایر کشورهای جهان
۱۵۳	۴-۳) نتیجه گیری
۱۵۵	۵) استانداردهای بین المللی برای طراحی اسکان انتقالی
۱۵۶	۵-۱) استانداردهای تدارکاتی سرپناه
۱۵۸	۵-۲) استانداردهای فیزیکی سرپناه
۱۶۱	۵-۳) استانداردهای اجتماعی سرپناه
۱۶۳	۵-۴) خلاصه ای از استانداردها و شاخص های طراحی سرپناه انتقالی
۱۶۶	فهرست منابع و کتاب شناسی
۱۷۶	پیوست: واژه نامه و علایم اختصاری

به نام خدا

مقدمه مولفان

اکثر کشورها با وجود حمایت سازمان‌های بین‌المللی، به ندرت دارای منابع کافی برای تعمیر و یا بازسازی تمام خانه‌های آسیب‌دیده از سانحه هستند. حتی در صورتی که این منابع در دسترس باشند، حل و فصل مسایل مالکیت، تصرف زمین و اتمام پروسه بازسازی برای مالکین مسکن چندین سال به طول می‌انجامد. به ویژه مستاجرانی که اکثریت جمعیت شهرنشین را تشکیل داده‌اند، سالیان بسیاری طول خواهد کشید که مکان مناسبی برای زندگی پیدا کنند. در طول این مدت و همزمان با اجرای عملیات بازسازی، خانواده‌ها نیاز به سرپناه دارند. واکنش متداول کشورها و سازمان‌های بشردوستانه پس از سانحه اغلب توزیع چادر و بسته‌های ابزار و مصالح ساخت سرپناه می‌باشد. چنین رویکردی با وجود مزایایی، امکان اسکان بلندمدت چندساله را ندارد. عدم وجود سرپناهی مناسب در طول دوره بازسازی، تأثیرات منفی بر سلامت و شرایط زیستی و ... افراد می‌گذارد. از طرف دیگر، هرگونه ساخت و ساز دایم به طور متداول به مشخص بودن مالکیت زمین و اخذ مجوز از مقامات محلی نیاز دارد. بنابراین، اهمیت و ضرورت استفاده از رویکرد اسکان انتقالی مطرح می‌گردد.

فراهم نمودن سرپناه انتقالی، یک فرآیند است و نه یک محصول. این فرآیند در یک مرحله مجزا، ساخته نمی‌شود؛ بلکه، از همان ابتدا با توزیع اولین کمک‌ها آغاز می‌شود و از طریق حمایت‌های مالی به صورت توزیع وجه نقد یا مصالح ساختمانی، امکان ارتقای تدریجی آن فراهم می‌گردد. مصالح مورد نیاز آن نیز عمدتاً بومی هستند و در نتیجه به بهبود اقتصاد محلی کمک می‌کنند. این مصالح به گونه‌ای انتخاب شده‌اند که پس از اتمام بازسازی، قابلیت ارتقا، استفاده مجدد، فروش و بازیافت را دارا می‌باشند. همچنین، زمانی که ساخت چنین سرپناهی شروع می‌شود، معمولاً مسایل مربوط به مالکیت زمین هنوز حل نشده است. به همین دلیل، سرپناه انتقالی پیشنهاد شده، از قابلیت جابجایی نیز برخوردار است. مراحل و روش‌های ساخت نیز به نحوی انتخاب شده‌اند که برای آسیب‌دیدگان منطقه، نسبتاً آشنا و در دسترس هستند.

(۱) مقدمه

بشر در طول تاریخ همواره شاهد حوادث مختلف طبیعی و یا غیرطبیعی نظیر زمین‌لرزه، سیل، طوفان و جنگ بوده است. این حوادث موجب بروز صدمات اجتماعی، اقتصادی و... در جوامع انسانی می‌گردد و به کشته شدن بسیاری و بی‌خانمان شدن بسیاری دیگر می‌انجامد. ایران نیز همواره با چنین حوادثی مواجه بوده است که از مهمترین آنها می‌توان به زمین‌لرزه اشاره نمود. براساس گزارش سال ۲۰۰۰ میلادی توسط برنامه عمران ملل متحد^۱، ایران یکی از سانحه‌خیزترین کشورهای جهان محسوب می‌شود (سیل، طوفان، رانش زمین و از همه مهمتر زلزله) که هر ساله بسیاری از سکونت‌گاه‌های ایران را به ویژه در مناطق روستایی تهدید می‌کند. از نظر زلزله‌خیزی تقریباً در دوره‌های ۵ تا ۷ ساله، یک بار شاهد وقوع زلزله با بزرگی ۶ تا ۷ درجه در مقیاس ریشتر و گاهی بیشتر می‌توان بود. براساس مطالعات زمین‌شناختی، حدود ۹۷ درصد از شهرها و روستاهای کشور در معرض خطرات ناشی از وقوع زلزله می‌باشد. با توجه به گستردگی و فراوانی سوانح طبیعی در ایران و بی‌خانمانی بسیاری در اثر نایمن بودن و یا تخریب شدید مسکن و نیز تاثیرگذاری آن در توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، تقریباً اکثر نهادهای کشور با این امر درگیر هستند و به نحوی مسوولیت دارند. در چنین شرایطی که ممکن است عملیات بازسازی مسکن دایم از شش ماه تا چند سال به طول بینجامد، اهمیت اسکان پس از سانحه تا اتمام بازسازی مسکن دایم مطرح می‌گردد.

یکی از مهمترین و بارزترین پیامدهای زلزله، ویرانی منازل مسکونی و بی‌خانمان شدن ساکنان آنها است که تاثیرات مختلفی بر مردم سانحه‌دیده می‌گذارد. این مساله بیانگر ضرورت وجود مکانی جهت آسایش و استراحت و نیز در امان ماندن از شرایط خاص جوی است و از سوی دیگر ایجاد احساس امنیت و کم‌رنگ شدن سانحه در نظر بازماندگان. اینگونه تاثیرات بر ضرورت تامین اسکان پس از سانحه، صحه می‌گذارد. اسکان، یکی از نیازهای اولیه انسان می‌باشد. لذا، پس از ویرانی منازل، ساخت سرپناهی که این نیاز اولیه را برطرف نماید امری آشکار و لازم است. از آنجا که ساخت مسکن دایم برای آوارگان به صرف وقت و هزینه زیادی نیاز دارد که در مدت کم، غیرممکن به نظر می‌رسد، بحث اسکان در این مدت مطرح شده، جایگاه خاصی می‌یابد. می‌توان اولین گام در بحث اسکان پس از سانحه را ایجاد سرپناهی جهت مصون ماندن افراد از گزند شرایط جوی و نیز ایجاد احساس امنیت در آنها ذکر نمود که از آن می‌توان تحت عنوان اسکان اضطراری نام برد. استفاده از چادر یکی از رایج‌ترین شیوه‌های اسکان اضطراری است که برای شرایط بحرانی اولیه کاملاً مناسب به نظر می‌رسد. اما از آنجا که مرحله بازسازی در اغلب موارد به دلایل مختلف اقتصادی، فنی و اجرایی،

مدتی قابل توجه به طول می‌انجامد و همچنین با عنایت به این امر که سرپناه اضطراری تنها تامین کننده نیازهای اولیه انسان است و نمی‌تواند به عنوان محل سکونتی نسبتاً بلندمدت - چندین ماه و یا سال - محسوب گردد، اسکان موقت اهمیت می‌یابد. اسکان اضطراری نمی‌تواند ساکنان را از شرایط نامناسب جوی همچون سرمای زمستان در امان دارد و در برابر بادهای شدید فصلی نیز پایدار باشد. لذا، ضرورت ساخت سرپناهی که بتواند تا حدی نیازهای ساکنان را در مدت زمان نسبتاً طولانی‌تری برآورده سازد به شکل‌گیری مرحله اسکان موقت می‌انجامد. هرچند که در بسیاری از موارد می‌توان شاهد عدم اجرای اسکان موقت برای آوارگان به دلیل برطرف شدن نیازهای اولیه توسط اجرای اسکان اضطراری و محدودیت‌های مضاعف مالی بود.

در کشورهای سانحه‌خیز مانند ایران، گاه شدت آسیب‌های وارده به ساختمان به حدی است که به دلیل نالایمن بودن، سکونت در آن میسر نمی‌باشد و پروسه تخلیه نخاله‌های ساختمانی ایجاد شده و ساخت مجدد بنا مستلزم زمان است. لذا برای اسکان یافتن طی زمان لازم برای بازسازی، می‌بایست ساختارهایی برای اسکن در اختیار افراد قرار بگیرد. این ساختارها باید طوری باشند که حداقل آسایش و ایمنی را برای ساکنان آن ایجاد نمایند. لیکن وجود سه مرحله مجزا و غیرتدریجی و خصوصاً استفاده از سرپناه موقت پیش‌ساخته در رویکرد مورد استفاده در ایران، هزینه‌های سنگینی را اعمال می‌کند که می‌توانست در بازسازی مورد استفاده قرار گیرد. همچنین، باعث کاهش مشارکت مردم در بازسازی می‌شود و برنامه بازسازی را با مشکل مواجه می‌کند. از آنجا که امر بازسازی در ایران عموماً بر عهده نهادهای دولتی است، امکان جمع‌آوری و استفاده مجدد از سرپناه موقت پس از اتمام بازسازی و انتقال مردم به خانه‌های دائمی در نظر گرفته شده است، که در عمل قابل حصول نبوده است و گاهی نیز این سرپناه در طی زمان، تغییر عملکرد یافته و چهره نامطلوبی را برای آن مناطق به همراه آورده‌اند. تجربیات جهانی نشان داده است که سرپناه موقت در صورت برخورداری از استانداردهای بسیار بالا در حد مسکن دائم، میزان مشارکت مردم برای بازسازی را کم می‌کند و باعث به تعویق افتادن امر بازسازی می‌گردد.

رویکرد فعلی اسکان پس از سانحه در ایران دارای سه مرحله مجزا در امداد رسانی شامل اسکان اضطراری، اسکان موقت و اسکان دائم می‌باشد. رویکردی نوین از سال ۲۰۰۴ میلادی در جهان مطرح شده که به صورت فرآیندی تدریجی از ابتدای مرحله امداد اضطراری تا زمانی که بازسازی تمام شود و انتقال کامل به مسکن دائم صورت گیرد، اجرا می‌شود و حتی پس از آن نیز با دارا بودن قابلیت‌های ارتقا، استفاده مجدد با عملکردی متفاوت، فروش قطعات، بازیافت مصالح و استفاده در بازسازی و انتقال به سایتی دیگر می‌تواند همچنان به صورتی مفید استفاده گردد. در ساخت آن تکنیک‌هایی ساده و سریع به کار رود و برای محیطی که در آن ساخته می‌شود، مناسب می‌باشد.